

Ríkisvæðing eða einkavæðing?

Ríkisafskipti og samkeppnismarkaðir

Þorsteinn Víglundsson

Framkvæmdastjóri Samtaka atvinnulífsins

Ríkisafskipti og samkeppnismarkaðir

1. Aukin samkeppni: Lykill að lífsskjörum
2. Er frelsið hættulegt?: Aukin reglubyrði og haftabúskapur
3. Varasamt inngrip í skipulag fyrirtækja: Sporin hræða
4. Aukin samkeppni í ríkisrekstri: Fjölmörg tækifæri

Ríkisafskipti og samkeppnismarkaðir

1. Aukin samkeppni: Lykill að lífsskjörum
2. Er frelsið hættulegt?: Aukin reglubyrði og haftabúskapur
3. Varasamt inngrip í skipulag fyrirtækja: Sporin hræða
4. Aukin samkeppni í ríkisrekstri: Fjölmörg tækifæri

Virk samkeppni er grunvöllur góðra lífskjara

Framleiðni er ábótavant hér á landi og virk samkeppni er lykilþáttur í að auka framleiðni:

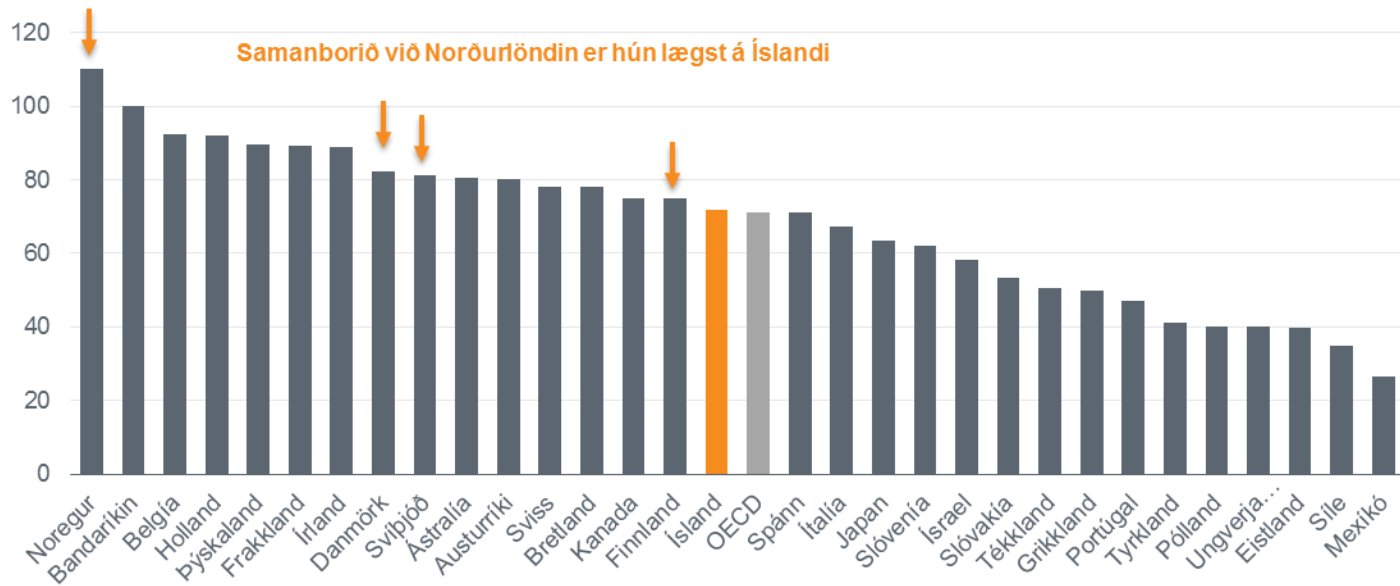
- Hún hvetur til aukins kostnaðaraðhalds.
- Ryður úr vegi óhagkvæmum rekstri.
- Stuðlar að hagkæmari nýtingu framleiðslupátta.
- Stuðlar að nýsköpun og tækninýjungum.

Framleiðni á Íslandi er lág og þarf að aukast

Undirstaða bættra lífskjara er aukin framleiðni. Kaupmáttur til lengri tíma byggir á betri nýtingu framleiðsluþátta.

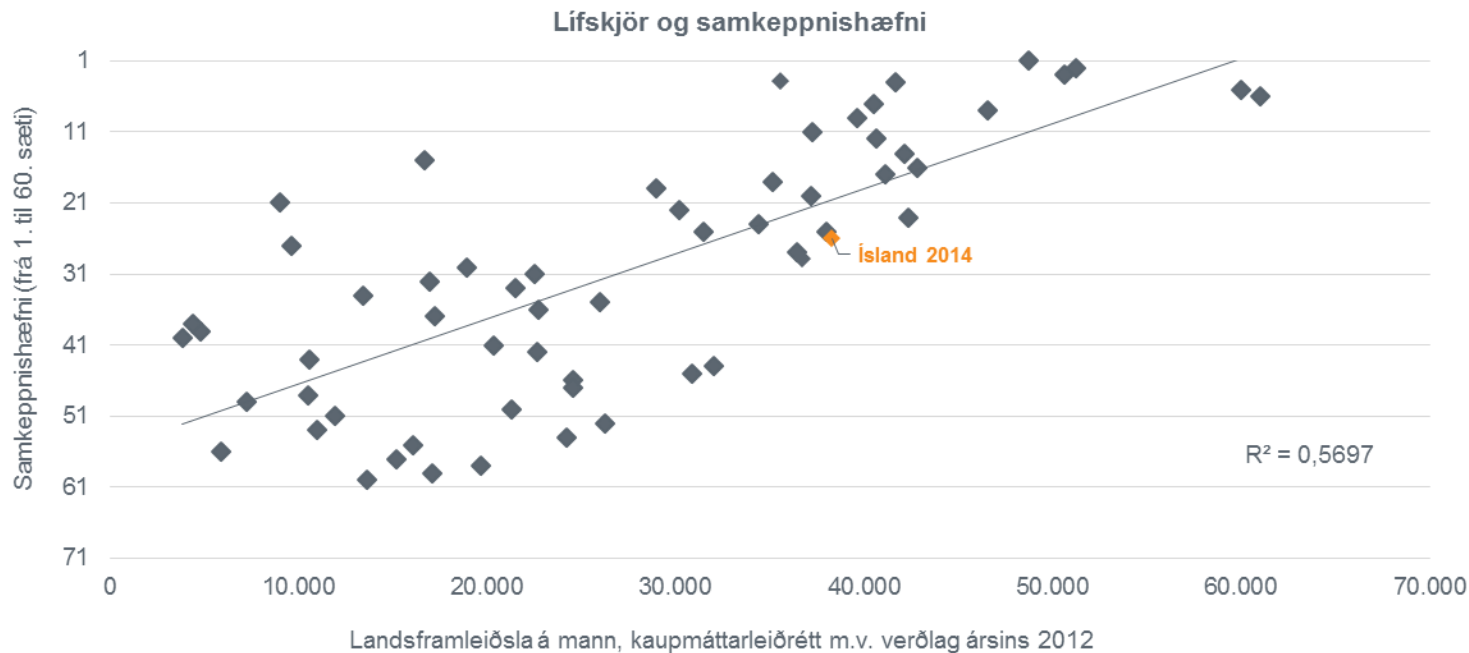
Framleiðni vinnuafis í nokkrum ríkjum OECD

BNA= 100 og röð innan OECD

Af hverju skiptir framleiðni máli?

Hagkvæm nýting framleiðsluþátta eykur framleiðni og verðmætasköpun í hagkerfinu. Aukin framleiðni leiðir því til bættra lífskjara og samkeppnishæfni, aukinnar fjölbreytni og arðsemi í íslensku atvinnulífi.

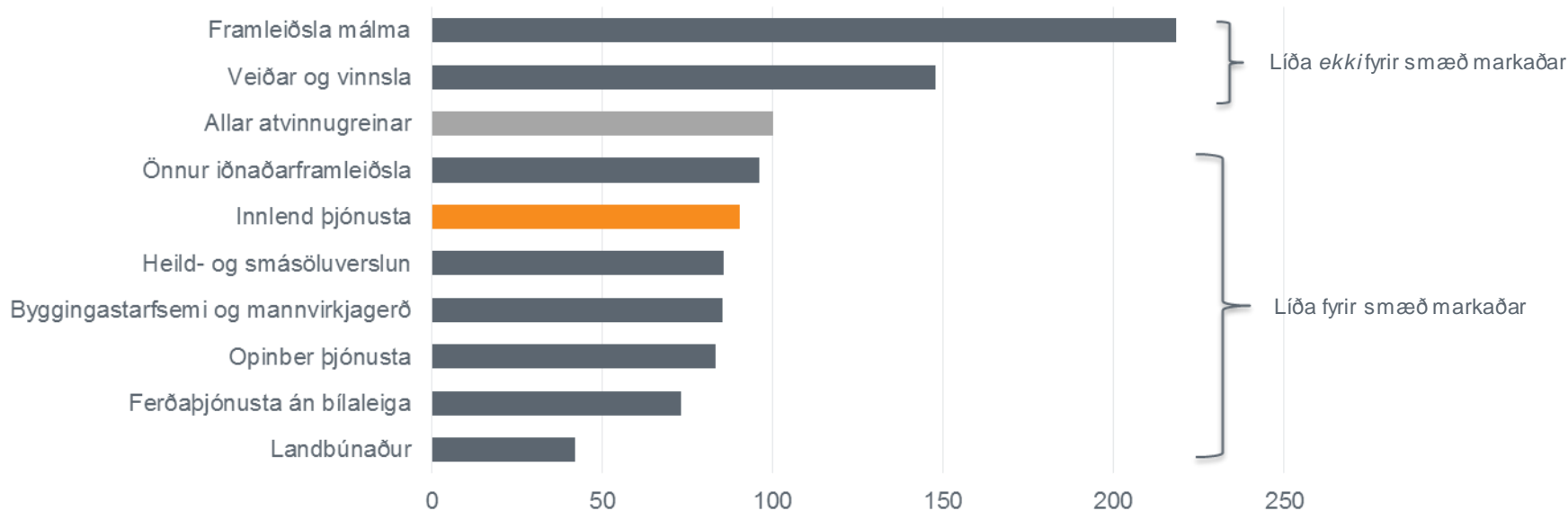

Smæð markaðar kemur niður á framleiðni

Framleiðni er mest hjá útflutningsgreinum enda myndast þar tækifæri til aukinnar stærðarhagkvæmni. Þjónustugreinar, líkt og aðrar staðbundnar greinar, líða fyrir smæð heimamarkaðar. Til að veга upp á móti smæð verða fyrirtæki á innlendum samkeppnismarkaði að ná jafnvægi milli stærðarhagkvæmni og fákeppni.

Framleiðni á vinnustund

Vísitala, allar atvinnugreinar án fasteignaviðskipta = 100

Ríkisafskipti og samkeppnismarkaðir

1. Aukin samkeppni: Lykill að lífsskjörum
2. Er frelsið hættulegt?: Aukin reglubyrði og haftabúskapur
3. Varasamt inngrip í skipulag fyrirtækja: Sporin hræða
4. Aukin samkeppni í ríkisrekstri: Fjölmörg tækifæri

Er frelsið hættulegt?

- Heimastjórn og fullveldi Íslands fylgdi stóraukið frelsi í viðskiptum. Fyrstu þrjú áratugir 20. aldarinnar einkenndust því af litlum ríkisafskiptum og mikilli trú á einkaframtakið.
- Heimskreppan í lok þriðja áratugar aldarinnar færði okkur hins vegar gjaldeyrishöft, stóraukin ríkisafskipti af atvinnuvegum þjóðarinnar og við tók áratugaskeið haftabúskapar.
- Stór skref voru stigin til aukins frelsis með viðreisnarstjórninni og síðar aðild að EFTA 1970 en EES samningurinn 1994 markaði endalok haftabúskapar hins fyrri.
- Árin 1994 til 2008 einkenndust af aukinni samkeppni, minnkandi ríkisafskiptum og auknu frelsi á flestum sviðum atvinnulífsins.
- Sú viðhorfsbreyting sem orðið hefur eftir hrun vekur hins vegar upp spurningar hvort við séum að falla í gamalkunnugt far haftabúskapar á nýjan leik.

Er frelsið hættulegt?

- Viðbrögðin við efnahagsáfallinu hér hafa einkennst af meiri einangrunarhyggju og haftabúskap en í nágrannalöndum okkar.
- Fjármálakerfið er komið að stærstum hluta í ríkiseigu á nýjan leik og reglubyrði þess orðin mun meiri en í helstu viðskiptalöndum okkar.
- Stóraukin reglubyrði verið lögð á herðar atvinnulífsins almennt og heimildir og umsvif eftirlitsstofnana hafa aukist.
- Vaxandi andúð er við samkeppni í ríkisrekrum greinum á borð við heilbrigðiskerfi og menntakerfi.

Haftabúskapur skilaði þjóðinni ekki góðum árangri síðast er sú leið var farin.

Verður niðurstaðan eitthvað betri nú?

Ríkisafskipti og samkeppnismarkaðir

1. Aukin samkeppni: Lykill að líf skjörum
2. Er frelsið hættulegt?: Aukin reglubyrði og haftabúskapur
3. Varasamt inngrip í skipulag fyrirtækja: Sporin hræða
4. Aukin samkeppni í ríkisrekstri: Fjölmörg tækifæri

Varasamt inngrip í skipulag fyrirtækja

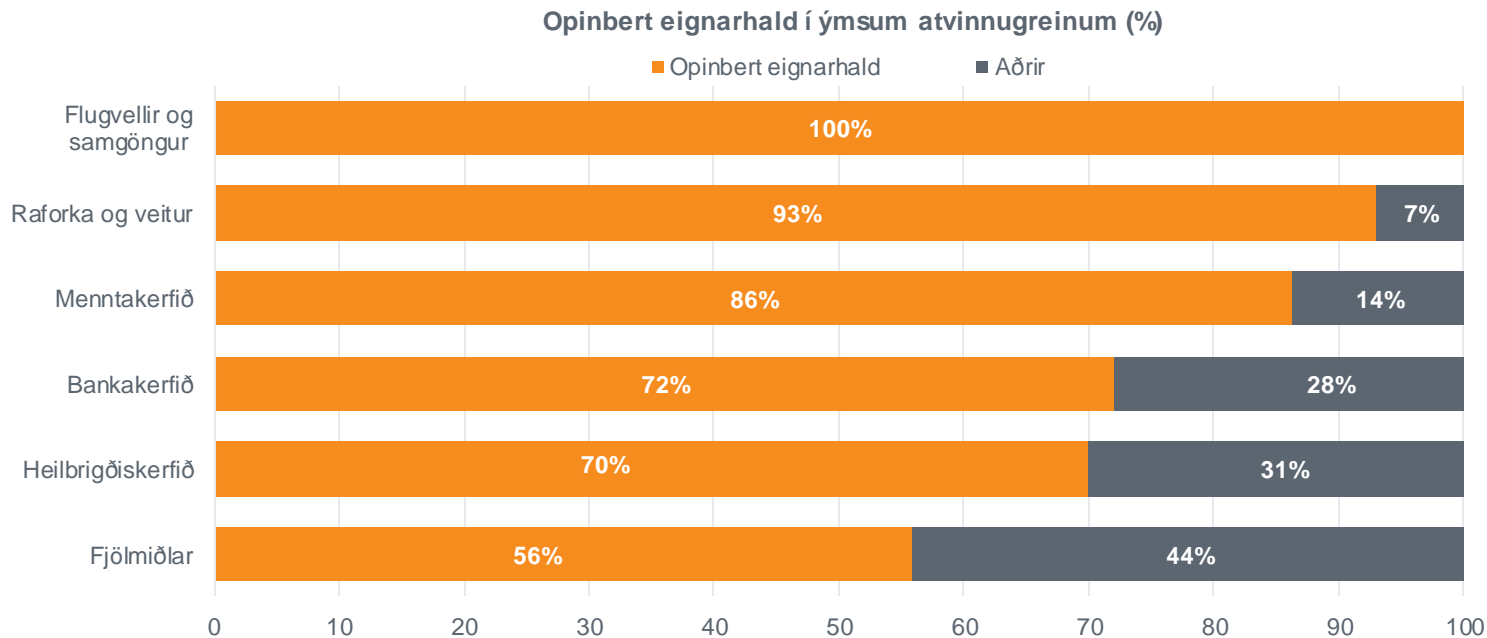
Núgildandi heimildir Samkeppniseftirlits til breytinga á skipulagi fyrirtækja hafa verið umdeildar:

- Ekki nauðsynlegt skilyrði inngrips að fyrirtæki hafi brotið samkeppnislög.
- Fá ríki með svo víðtækar heimildir í samkeppnisrétti.
- Óvíst að svo víðtækt inngrip standist eignarréttarákvæði stjórnarskrár.
- Eru samkeppnisyfirvöld í stöðu til að spá fyrir um þróun markaða?
- Úttekt Samkeppniseftirlitsins á eldsneytismarkaði eykur ekki tiltrú á getu samkeppnisyfirvalda til að fara með svo víðtækar valdheimildir.
- Sama á við ef horft er til árangurs samkeppnisyfirvalda í veigamiklum málum sem áfrýjað hefur verið til áfrýjunarnefndar eða dómstóla en á liðnum fimm árum hafa samanlagðar sektir Samkeppniseftirlitsins verið lækkaðar um 56% í áfrýjunarferli.
- Rétt að endurskoða þessa heimild í samkeppnislögum.
- Aukin samkeppni á öðrum sviðum þar sem ríkisrekstur er allsráðandi ætti fremur að vera forangsverkefni samkeppnisyfirvalda á komandi árum.

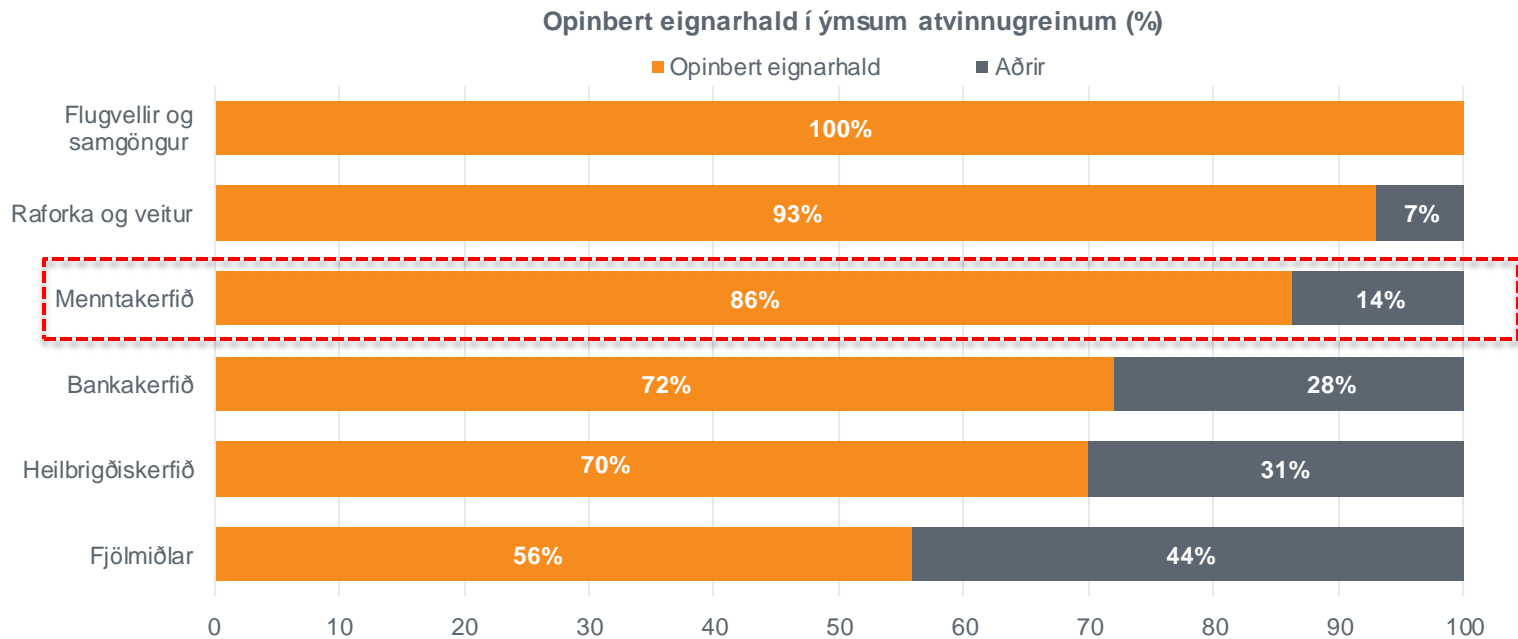
Ríkisafskipti og samkeppnismarkaðir

1. Aukin samkeppni: Lykill að lífsskjörum
2. Er frelsið hættulegt?: Aukin reglubyrði og haftabúskapur
3. Varasamt inngrip í skipulag fyrirtækja: Sporin hræða
4. Aukin samkeppni í ríkisrekstri: Fjölmörg tækifæri

Opinbert eignarhald: Hið opinbera umsvifamikið í hinum ýmsu greinum

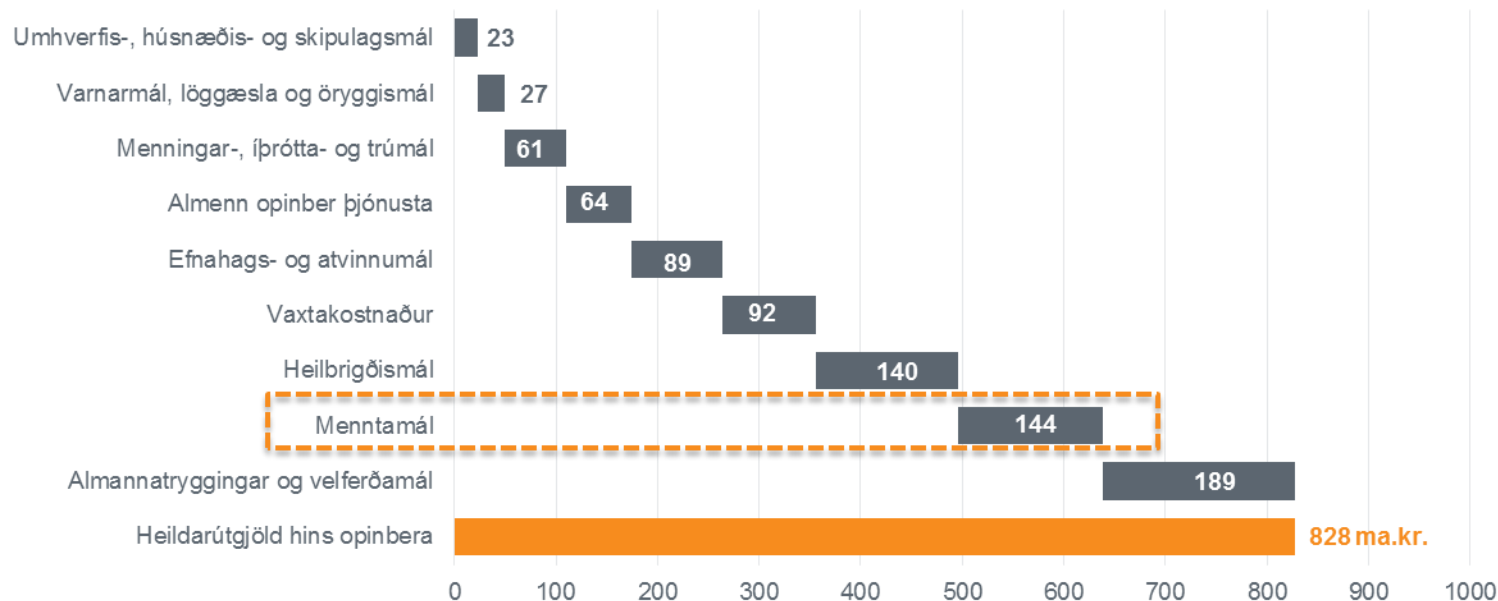

Opinbert eignarhald: Hið opinbera umsvifamikið í hinum ýmsu greinum

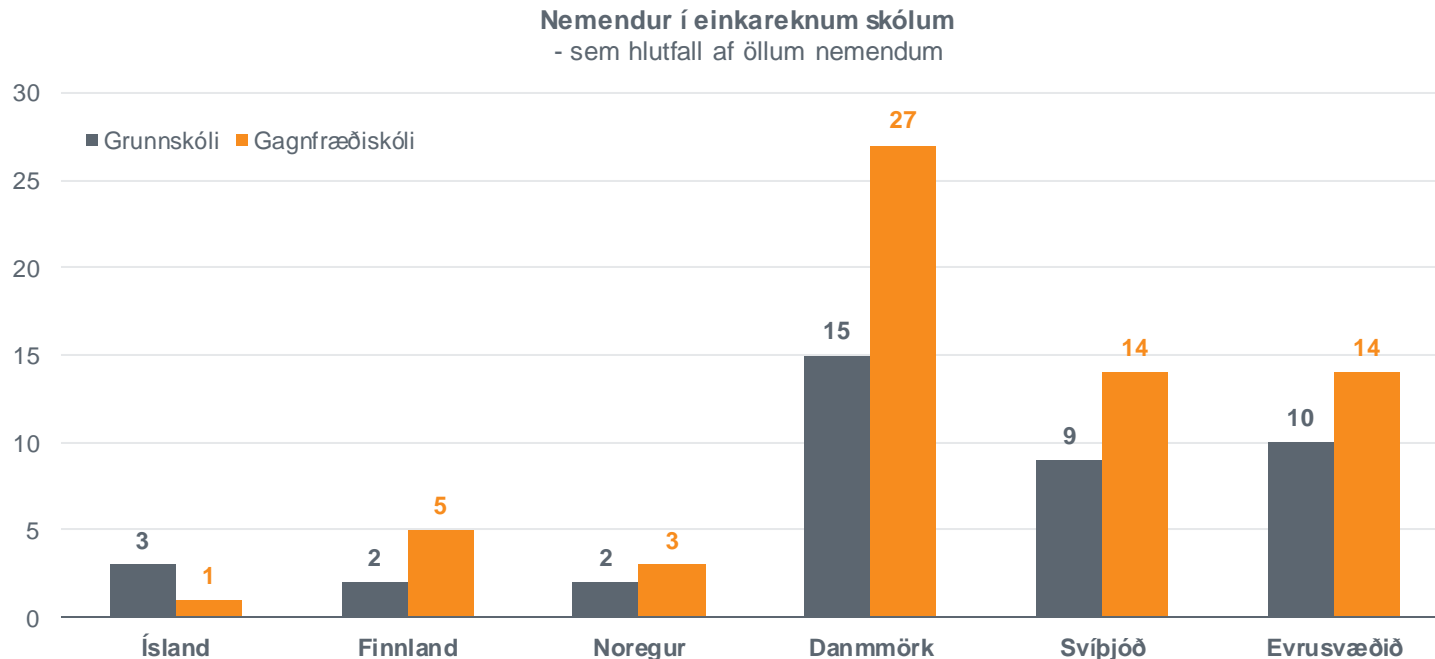

Menntamál eru meðal stærstu útgjaldapósta hins opinbera

Skipting útgjalda hins opinbera árið 2013 (ma.kr.)

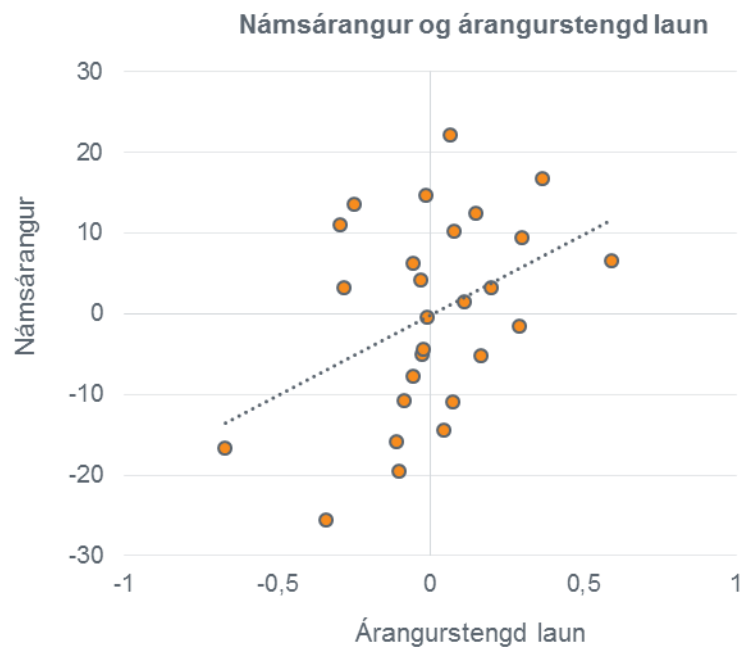
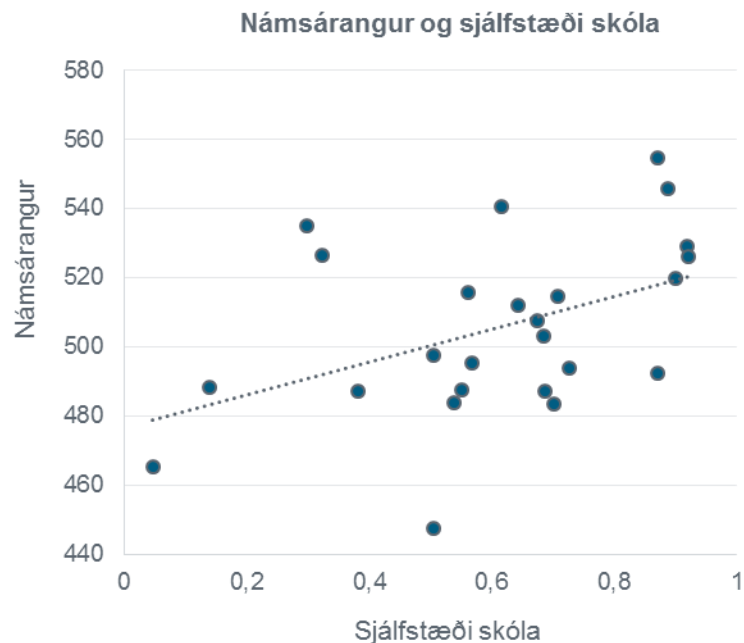

Menntakerfið: Þátttaka einkaaðila í skólarekstri mun meiri í nágrennalöndum okkar

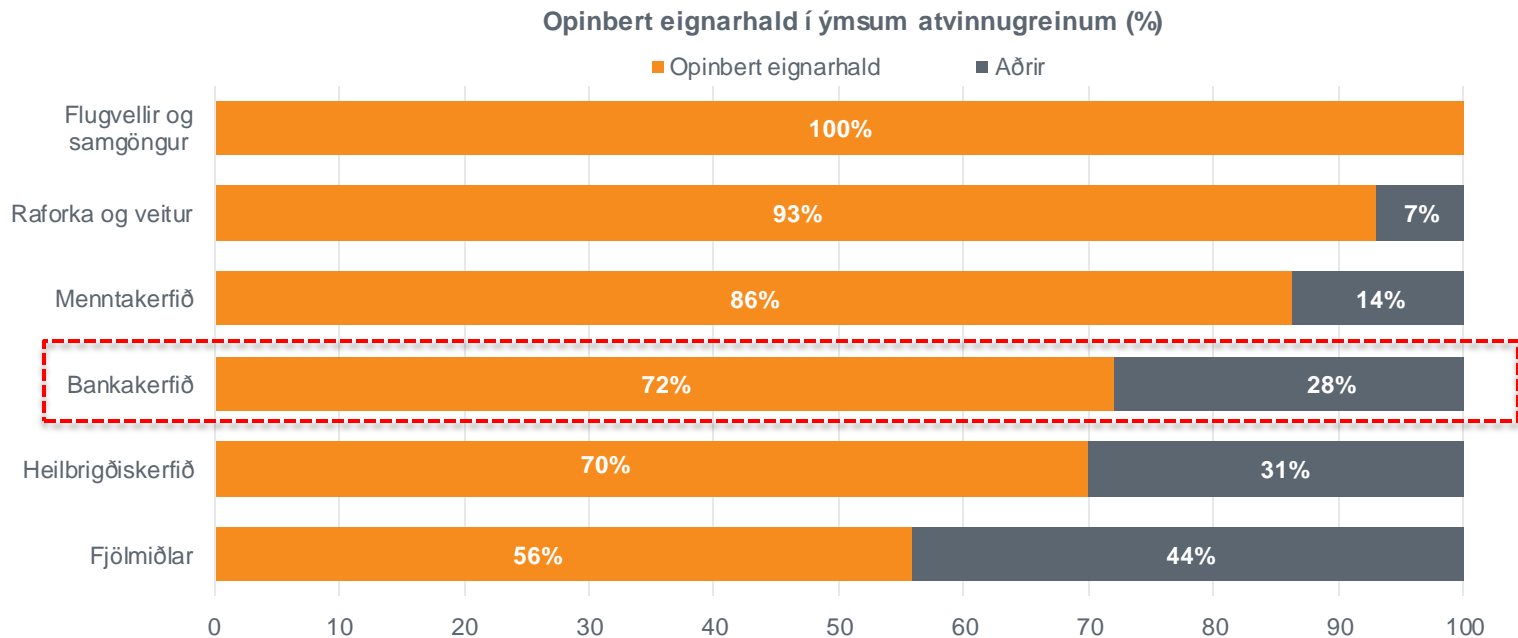

Reynsla: Aukið sjálfstæði betri árangur

Rannsóknir benda til þess að sjálfstæði skóla auki að jafnaði námsárangur. Aukin aðkoma einkaaðila ýtir jafnframt undir samkeppnishugsun og skapar svigrúm til að semja um laun í auknum mæli á einstaklingsgrundvelli.

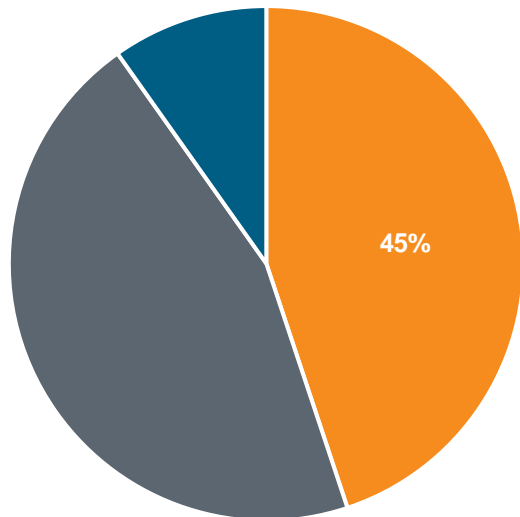

Opinbert eignarhald: Hið opinbera umsvifamikið í hinum ýmsu greinum

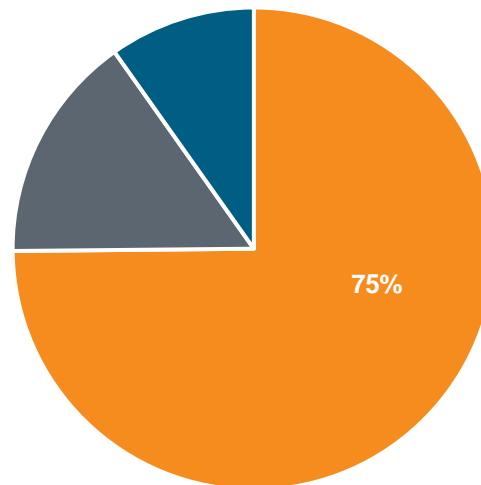
Bankakerfið: Hið opinbera hefur aukið umsvif sín

Markaðshlutdeild í heildarútlánnum til heimila...

■ Ríkisstofnanir ■ Bankakerfið ■ Lífeyrissjóðir

...og að teknu tilliti til eignarhalds ríkisins í bankakerfinu¹

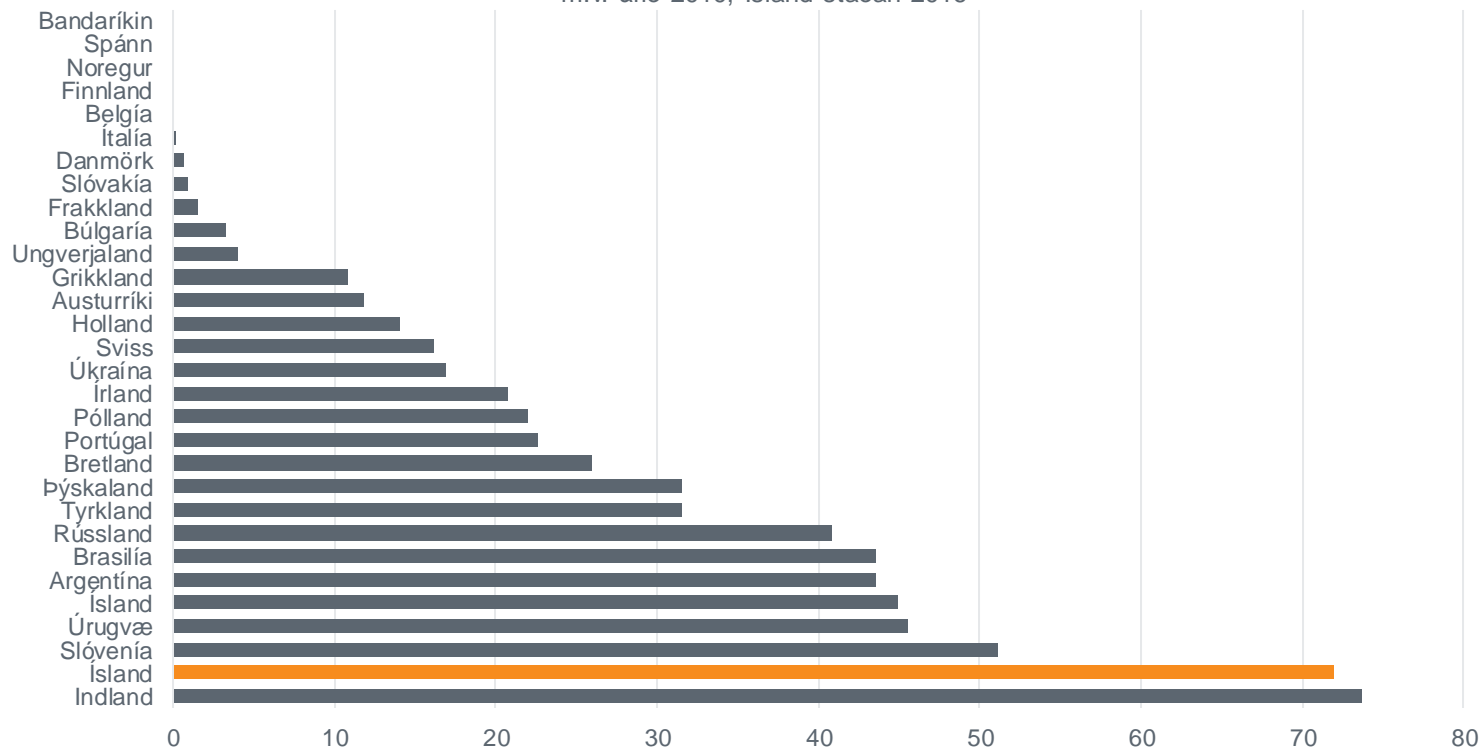

■ Ríkisstofnanir og bankar í eigu ríkisins ■ Bankakerfið ■ Lífeyrissjóðir

¹ Míðað við stöðuna í júní 2014

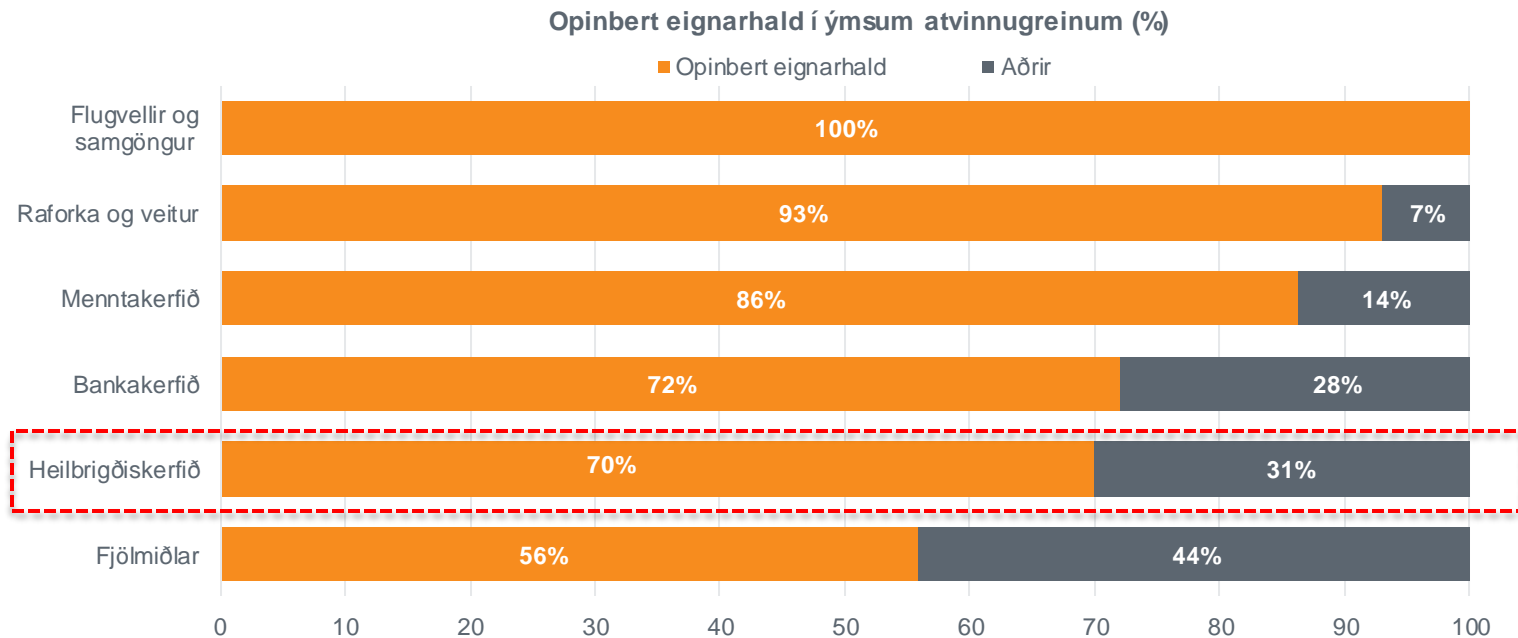
Bankakerfið: Fáir standa okkur framar þegar kemur að opinberu eignahaldi

Opinbert eignarhald hins opinbera í bankakerfi hvers ríkis¹
- m.v. árið 2010, Ísland staðan 2016

¹ Eignarhlutur hins opinbera í fjármálafyrirtækjum þar sem opinbert eignarhald er yfir 50%

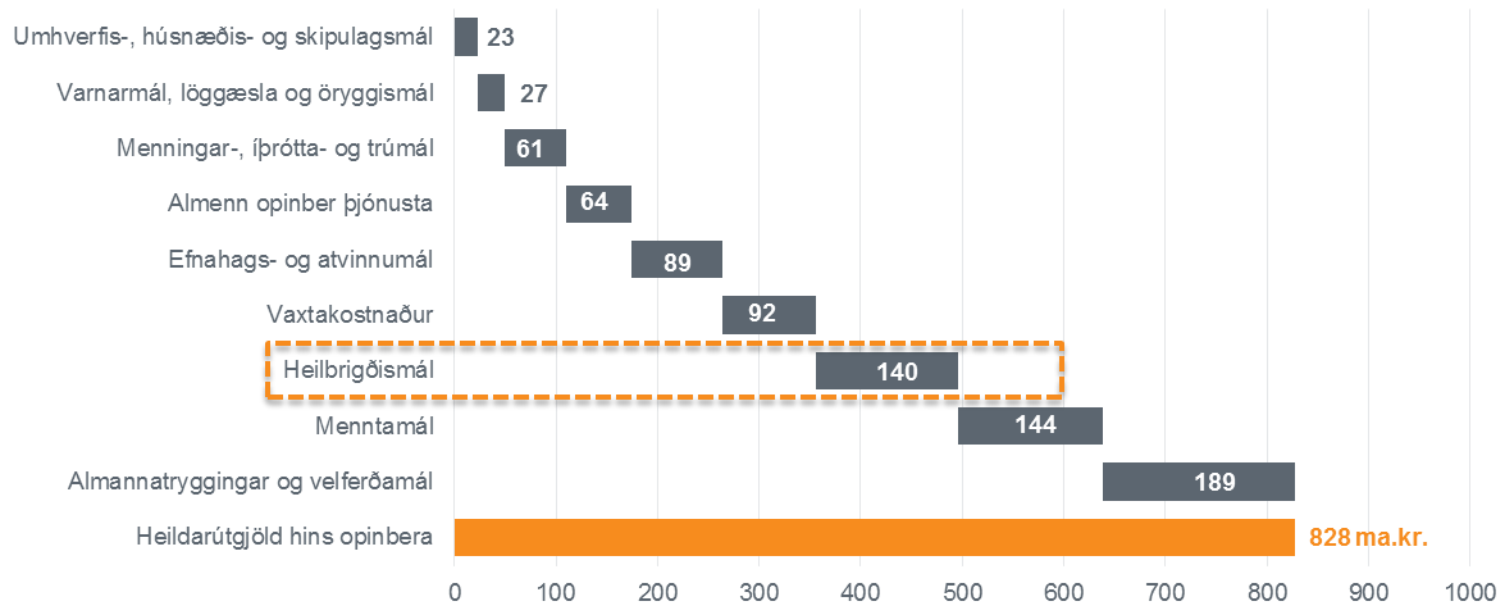
Opinbert eignarhald: Hið opinbera umsvifamikið í hinum ýmsu greinum

Heilbrigðismál eru meðal stærstu útgjaldapósta hins opinbera

Heilbrigðismál eru meðal stærstu útgjaldaliða hins opinbera. Einkarekstur hefur ekki verið nýttur mikið til hagræðingar.

Skipting útgjalda hins opinbera árið 2013 (ma.kr.)

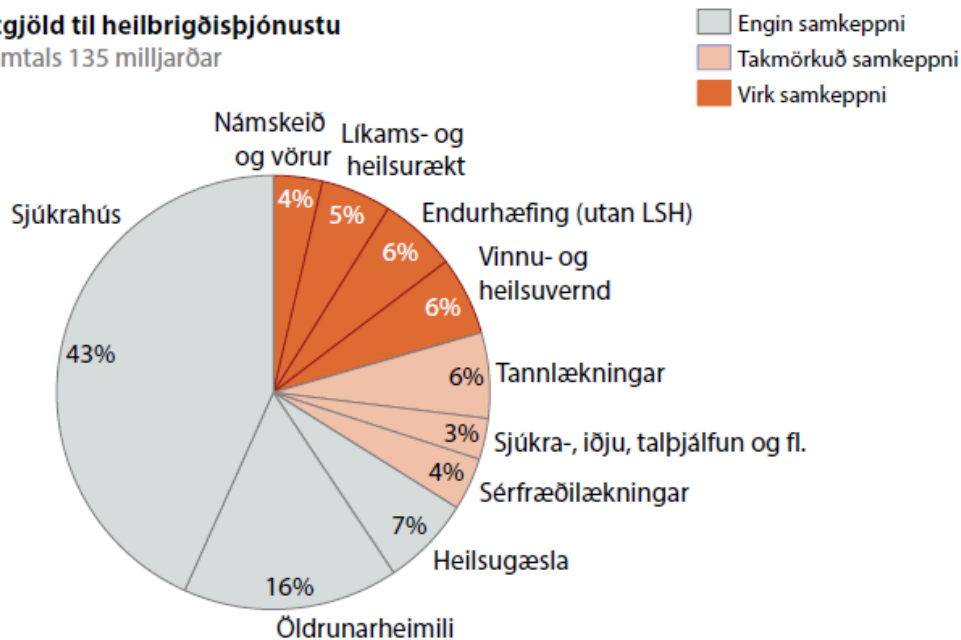

Tækifæri: Auka vægi einkareksturs í heilbrigðiskerfinu

Heilbrigðisþjónustan á Íslandi er að mestu starfrækt við litla sem enga samkeppni.

Útgjöld til heilbrigðisþjónustu

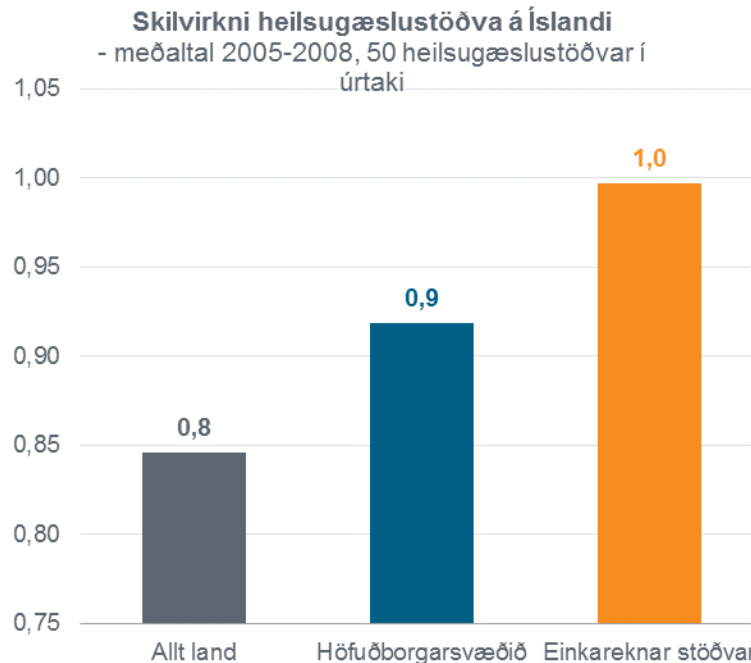
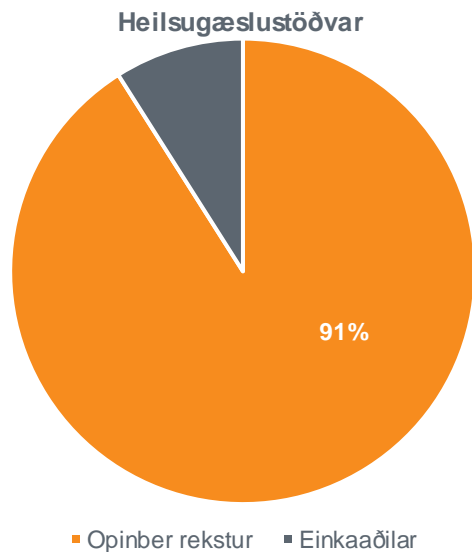
Samtals 135 milljarðar

Í heildina er því um 80% heilbrigðisþjónustu á Íslandi starfrækt við litla eða enga samkeppni.

Heilsugæslustöðvar: Meginhluta í opinberum rekstri, tækifæri til breytinga

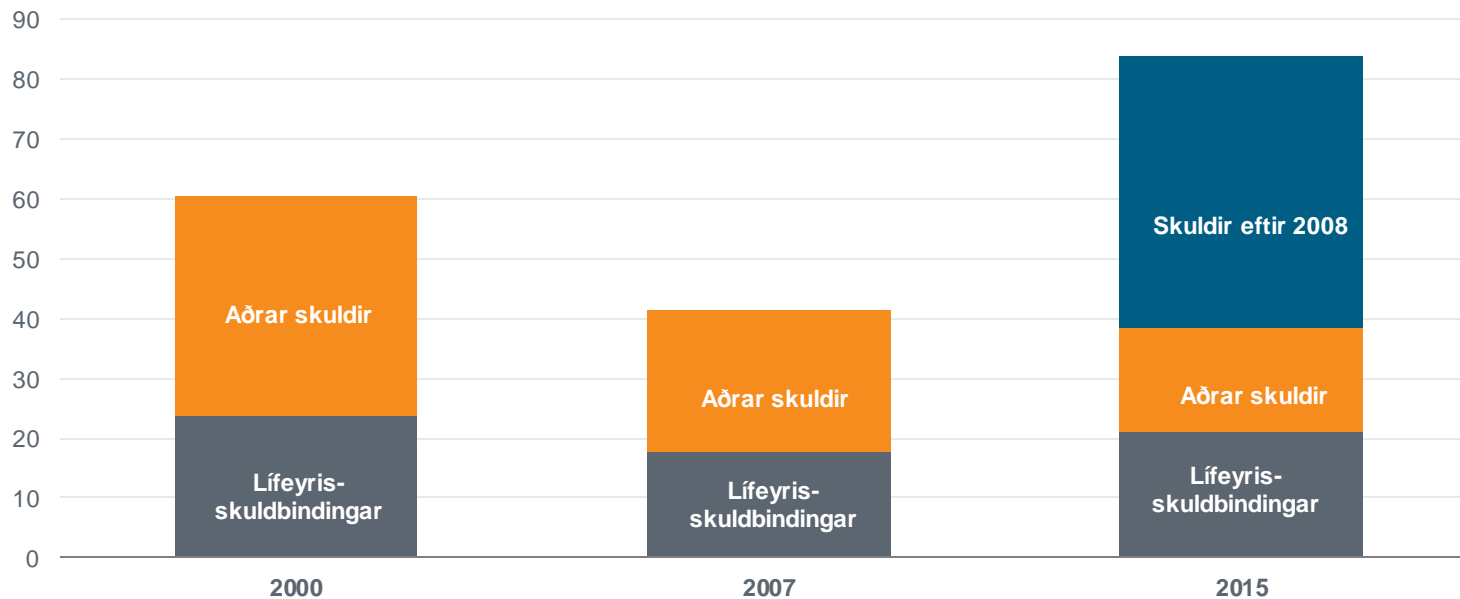
Skilvirkni er einna mest hjá einkareknum heilsugæslustöðvunum.

*Metinn út frá rekstrarkostnaði, stöðugildum, viðtölum, vitjunum og öðrum þáttum

Skuldastaða ríkissjóðs: „Eftir hrun“ skuldirnar eru enn of háar

Skuldir ríkissjóðs sem % af VLF

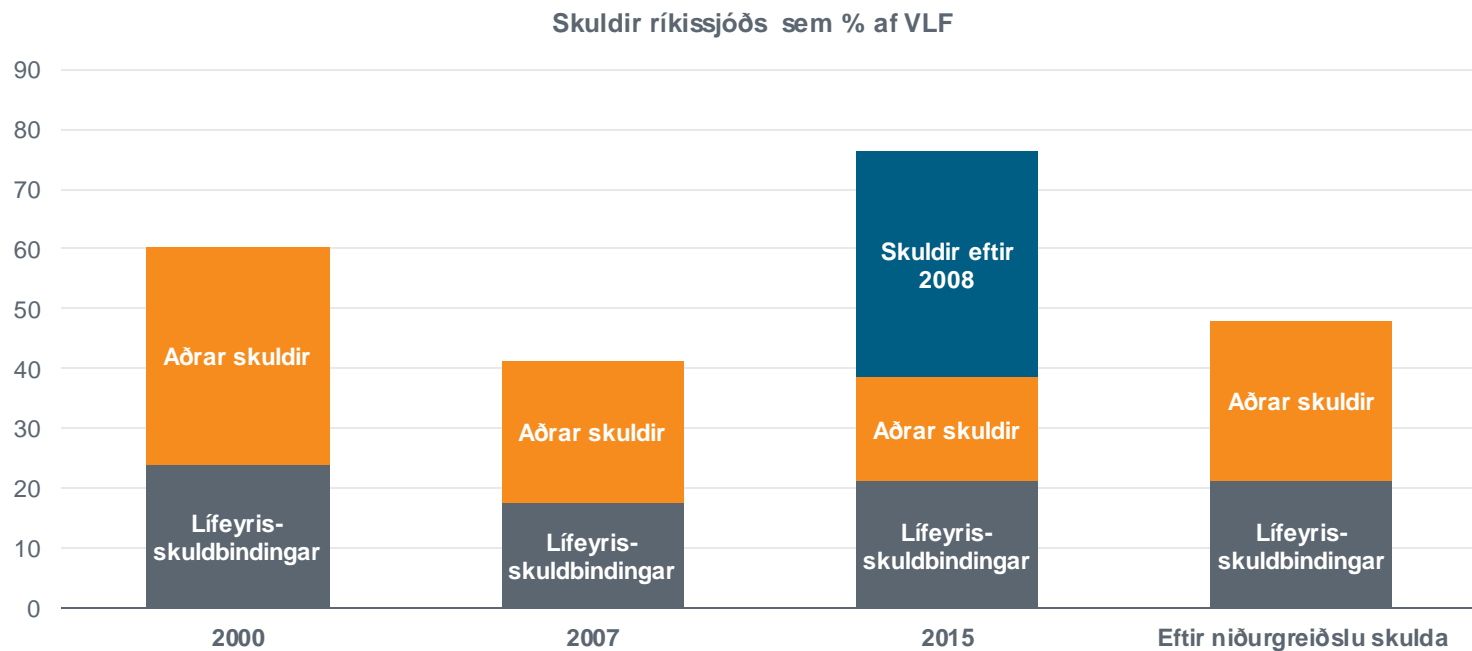

Tækifæri: Möguleg sala ríkiseigna gæti skilað ríkissjóði 600 ma.kr. á næstu árum

Möguleg sala ríkiseigna að hluta eða öllu leyti

Tillögur SA: Möguleg eignasala myndi greiða niður þriðjung af skuldum ríkisins

Samantekt

- Ein helsta áskorun íslensks efnahagslífs á komandi árum er hvernig auka má framleiðni og þannig renna styrkari stoðum undir líf skjör okkar. Virk samkeppni skiptir þar miklu máli.
- Aukin reglubyrði, höft, einangrunarhyggja og andúð í garð samkeppni á ýmsum sviðum opinbers rekstrar minnir óþægilega mikið á viðbrögð við kreppunni á fjórða áratug síðustu aldar. Það tók sex áratugi að vinda ofan af þeim haftabúskap sem þá var komið á. Verðum að feta annan veg nú.
- Heimildir samkeppnisyfirvalda til uppskiptingar fyrirtækja eru umdeildar og varasamar. Rétt er að endurskoða þessar heimildir. Forgangsmál samkeppnisyfirvalda á komandi árum ættu að snúa að mörkuðum þar sem hið opinbera er allsráðandi og samkeppni lítil fyrir vikið.
- Eignarhald ríkisins er allsráðandi á mörkuðum á borð við orkuvinnslu, heilbrigðis- og menntakerfi, fjölmiðla og nú síðast fjármálamarkað. Mikil tækifæri má finna á þessum mörkuðum til að auka samkeppni og þar með framleiðni í innlendri þjónustu.
- Sala ríkiseigna getur skilað ríkissjóði um 600 milljörðum króna. Það er um þriðjungur af skuldum og skuldbindingum ríkissjóðs í dag. Meta verður hvort svo ríkir hagsmunir séu af mun víðtækara eignarhaldi hins opinbera í atvinnulífinu en þekkist í nágrennalöndum að þeir svari þeim kostnaði sem af þessum skuldum hlýst.